

VERDIEPINGSOPDRACHT LITERATUUR

LESBRIEF BIJ TSJIP/LETTEREN, oktober 2003

1. Doel: bereiken van grotere literaire competentie

In ons streven naar het vergroten van de literaire competentie van onze leerlingen is, mits doordacht ingezet, de verdiepingsopdracht, de afrondende opdracht bij ieder leesverslag, het meest effectieve middel.

De mens is geneigd tot inertie, de leerling is, ook in ons literatuuronderwijs, vaak geneigd tot een 'pas op de plaats': lezen wat hij/zij aankan, registreren wat hem/haar opvalt en 'dat is het dan'. Het is aan zijn/haar docent om voor 'beweging' te zorgen, om mogelijkheden tot groei aan te dragen. Als de docent weloverwogen verdiepingsopdrachten geeft, dwingt hij de leerling als het ware om verder te kijken, zich echt te verdiepen in aspecten van het werk die hij uit zichzelf wellicht niet had opgemerkt.

Zo kan stap voor stap een breder, diepgaander, completer kijk op literaire teksten ontstaan, een grotere literaire competentie worden bereikt.

Het is verstandig om de verdiepingsopdrachten zó op te geven dat de verschillende facetten van het literaire werk aan bod komen. Bijvoorbeeld:

- Opdrachten op het gebied van de **verhaalstructuur**:

Beschrijf eens zo concreet mogelijk de functie en het effect van opvallende structuuraspecten als de vertelwijze, of de ruimte, of de verhaalvolgorde, of opvallende motieven.

- Opdrachten die het **inlevingsvermogen** vergroten:

Schrijf de notities die een belangrijke bijfiguur maakt in zijn dagboek, over enkele cruciale momenten uit het verhaal, of schrijf de briefwisseling tussen de hoofdperson en zijn/haar tegenspeler naar aanleiding van het/een verhaalconflict.

- Opdrachten die de **auteur** betreffen:

Ga via vooraf uit de bibliotheek mee te nemen materiaal na in hoeverre dit boek aansluit bij de thematiek in de rest van het werk van deze auteur.

- Opdrachten kunnen ook als doelstelling hebben om de **communicatie tussen lezers** te bevorderen, om meningen 'scherper' te krijgen:

Haal tevoren in de bibliotheek wat recensies over het door jou gelezen werk en markeer daarin alle uitspraken die je opvallen: geef aan met welke uitspraken je het, waarom, eens bent, en met welke, waarom, niet.

Ook internetverslagen kunnen zo nuttig gemaakt worden:

Download van twee verschillende sites een leesverslag van het door jou gelezen werk, en becommentarieer heel concreet hun inhoud: geef aan waar je het wél en waar je het niet met de leesverslagschrijver eens bent, en waarom.

- Opdrachten kunnen leiden tot aandacht voor de **stijl**:

Kijk eens kritisch naar de stijl, het taalgebruik van deze auteur: zinslengte, complexiteit van de zinsbouw, woordkeus, beeldspraak: hoe 'gemakkelijk' of 'moeilijk', hoe 'beeldend' is zijn stijl?

- Opdrachten kunnen **creatief** van aard zijn:

Zoek tevoren een foto in krant of tijdschrift, een afbeelding van een schilderij of tekening, of een gedicht, dat qua thematiek mooi aansluit bij waar het in het door jou gelezen boek eigenlijk om draait. Schrijf vervolgens een A4-tje om dat verband helder toe te lichten.

- Ook het **motto** kan nuttig zijn als startpunt van een verdiepingsopdracht (zie mijn artikel in *Tsjip/Letteren* 13.3) Als er geen motto in het boek staat, zou de leerling zelf aan de slag gezet kunnen worden (met behulp van een Citatenboek) om een geschikt motto te zoeken; natuurlijk zal hij/zij zijn/haar keuze concreet dienen toe te lichten.

2. Samenwerking Nederlands – Moderne Vreemde Talen

Omdat er bij de Moderne Vreemde Talen slechts drie verslagen staan voorgeschreven, is het uitzetten van een doordacht leertraject met behulp van verdiepingsopdrachten natuurlijk iets minder makkelijk mogelijk dan bij de acht, respectievelijk twaalf verslagen van Nederlands. Een reden te meer voor afstemming tussen

Nederlands en de Moderne Vreemde Talen: aan het begin van het traject zou via overleg tussen de betrokken docenten een lijn uitgezet kunnen worden: welk type opdracht geven we klassikaal bij boek één, welk bij het volgende boek, enzovoort. Zo leert de leerling omgaan met alle aspecten van het literaire werk.

Dat klassikale is een belangrijk aspect. Duidelijk is dat de ideale situatie zou zijn om iedere leerling bij elk afzonderlijk boek een specifieke opdracht te geven (zoals op de website www.dossierlezen.nl bij elk leesadvies gebeurt) maar in de praktijk zal dat wegens tijdgebrek niet goed mogelijk zijn. Maar wél mogelijk is het om een datum af te spreken waarop iedereen zijn/haar boek uit heeft, het leesverslag af heeft en bij zich heeft, zodat tijdens het contactuur de klassikaal opgegeven verdiepingsopdracht gemaakt kan worden. Dat geeft de docent de kans om bijvoorbeeld individueel leerlingen te helpen bij wiens boek de opdracht wellicht niet goed uitvoerbaar is. Zo kan er meteen ook op toegezien worden dat de leerling ‘eigen werk’ inlevert.

3. Oefenen met korte verhalen

Het verschijnsel verdiepingsopdracht is zowel bij Nederlands als bij de Moderne Vreemde Talen goed te oefenen met behulp van korte verhalen. Een mogelijke procedure is: kies een kort verhaal dat past bij schooltype en leerjaar. Laat dat verhaal thuis lezen en geef als opdracht een leesverslag te schrijven van het verhaal:

Noteer wat je is opgevallen in de vorm en inhoud van dit verhaal; welke passages belangrijk waren in dit verhaal; wat boeide, wat verraste, wat verveelde, wat schokte? Wat is volgens jou het ‘verhaalprobleem’ en wat vind je van de aanpak van dat probleem? Bij wie ligt je sympathie? Waarom? Wat voor visie, wat voor kijk op de werkelijkheid geeft de schrijver je via dit verhaal?

- In de les worden de verslagen besproken:
- iedereen geeft aan welke zin in de verhaalttekst voor hem de belangrijkste is (zonder toelichting), en welk woord. Dit laat al heel snel zien dat lezers allemaal hun eigen kijk hebben op wat in een verhaal van belang is, én waar het in het verhaal dus zoal om draait.
 - iedereen leest de zin voor uit het eigen verslag die volgens de betrokkene de belangrijkste opmerking van het verslag bevat. De docent noteert de gemaakte opmerkingen op het bord: zo wordt duidelijk wat volgens de klas belangrijke aandachtspunten zijn. De docent kan daaraan zijn eigen aandachtspunten toevoegen.
 - de docent geeft op basis van die aandachtspunten een verdiepingsopdracht die bij dit verhaal past: wat verdient het hier om verder uitgediept te worden? Een mogelijkheid is ook om leerlingen in groepjes aan verschillende soorten verdiepingsopdrachten bij dat gezamenlijk gelezen verhaal te laten werken, en na afloop klassikaal verslag te laten uitbrengen van de resultaten van hun werk.

Doel is dus steeds om leerlingen verder te laten komen in hun literaire competentie, grip te laten krijgen op steeds gecompliceerder literaire teksten.

Een voorbeeld

Een van de (véle) prachtige verhalen die zich uitstekend lenen voor klassikaal gebruik is *Het Examen* van Oek de Jong, uit zijn bundel *De hemelvaart van Massimo* (Amsterdam 1977).

Enkele mogelijke verdiepingsopdrachten bij dit verhaal zijn:

1. *Waarom is de hier gehanteerde vertelwijze essentieel voor wat de auteur wil duidelijk maken? Wat zou er in de werking van het verhaal veranderen bij een andere vertelwijze?*
2. *Bespreek de werking van de ruimte, en met name de functie van de contrasten daarin. Zoek andere contrasten binnen het verhaal.*
3. *Hoe zal (bijvoorbeeld) de garnizoenscommandant na afloop verslag uitbrengen van wat hij gezien, ervaren heeft? Of: Als de kandidaat voor de achterblijvers toch een brief met uitleg achtergelaten zou hebben, wat zou hij daarin geschreven hebben?*
4. *Oek de Jong was destijds erg geïnteresseerd in Oosterse godsdiensten. Laat zien op welke wijze de sporen daarvan zijn waar te nemen in dit verhaal. Hoe sta je zelf tegenover de visie die hier wordt uitgedragen?*

Joop Dirksen